

THE LANGUAGE OF THE BULGARIAN FOLK DANCE

Desislav Mihaylov

Department of Choreography, Southwest University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad, Bulgaria,
desislavpm@abv.bg

Abstract: Our deep prehistoric roots and our cultural heritage both had a central role to play in the emergence and formation of a folk aesthetic system in our land. Being an essential part of the general folk culture, dances bear distinctive characteristics which are the clearest reflection of the temperament of the people, who has incarnated its creative talent in dance. The richness and the immeasurable variety of movements and figures in Bulgarian dance folklore, the musical accompaniment of the different types of dances, their witty names and the place they occupy in the life of the people are testimony to rich creativity with high artistic merits. Dance folklore, just like other folk arts, is characterized by traits such as artistry, anonymity, mass scale and mobility. Each nation throughout its historical path has created its own specific dance forms which are clearly distinctive from those of other nations. Bulgarian dance folklore is not a product of a primitive art. The vast rhythmic richness, the abundance of dance forms and the complex dance technique speak of an extended process of development. The diversity of Bulgarian dance folklore is indicative of the robust sense of music of the Bulgarian people and their subtle artistic flair.

Bulgarian folk dance has a specific manner of artistic expression, whereby, through rhythmic-plastic organization in space and time, the movement of the body creates a special type of artistic language. The elements of the dance language: the movements, poses, gestures, etc. grouped in dance combinations reflect the feelings, experiences and emotional state of the dancer. The development of dance movements was accompanied by development of the external form of traditional folk dance. At the heart of the shaping of the folk dance form lies the method of compositionally dividing the dance to reach the definition of the alphabet of gestures and vice versa-synthesising them to build the dance starting from the single main element. Every gesture and every moment is considered as a communicative means of expression which a specific code of its own. Gesture, posture and movement precede sound and speech, the expressive form of dance is much more primal, more comprehensive than that of speech and tonal art.

Over the centuries the popular musical and dance art of Bulgarians has been influenced by various cultures and civilizations which have contributed to the diversity, variety and colour of Bulgarian folk dances through which people have expressed their feelings, desires, needs, family and social relationships as a manifestation of an external expression. We can characterize the language of folk dance according to the functions it has performed in human life. Regardless of the fact that dance has reflected different rituals and cultures, it has been formed as a universal language, understanding to anyone, erasing borders between people, transcending political, social and cultural borders, uniting people in single rhythms, feelings and experiences.

Keywords: art, folklore, language, dance,

БЪЛГАРСКИ ФОЛКЛОРЕН ТАНЦОВ ЕЗИК

Десислав Михайлов

катедра „Хореография“, Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, България,
desislavpm@abv.bg

Резюме: За създаването и формирането на фолклорна естетическа система играят роля както дълбоките предисторически корени, така и културното наследство в нашите земи. Като съществена част от общата народна култура танците носят характерни белези, в които е отразен най-ярко темпераментът на народа, който възпява в танца творческата си надареност. Наситеността и неизчерпаемото разнообразие от движения и фигури в българския танцов фолклор, музикалният съпровод на различните видове танци, духовитите им названия и мястото, което заемат в живота на народа, са свидетелство за богато творчество с високи художествени достойнства. Танцовият фолклор по подобие на другите народни изкуства притежава белези като художественост, анонимност, масовост и подвижност. Всеки народ през историческия си път създава свои специфични танцови форми, които са характерни за него и го отличават от другите народи. Българския танцов фолклор не е продукт на едно първобитно изкуство. Голямото ритмично богатство, изобилието на танцови форми, сложната танцова техника говорят за един много продължителен процес на

изграждане. Разнообразието на българския танцов фолклор ни убеждава в здравето музикално чувство на българина и в неговия тънък художествен усет.

Българският фолклорен танц притежава специфичен начин на художествено отражение в рамките на което, посредством ритмопластическа организация в пространството и времето, движението на тялото създава особен тип художествен език. Елементите на танцовия език: движения, пози, жестове и др. съчетани в танцувални комбинации, отразяват чувствата, преживяванията и емоционалното състояние на танцуващият. Паралелно с развитието на танцовите движения се развива и външната форма на традиционния народен танц. В основата на формообразуването на фолклорния танц стои методът на композиционно разделяне на танца и достигане до дефинирането на азбуката на жестовете и обратно – синтеза им, при който от основния елемент се достига до танца. Като изразно средство за комуникация със свой специфичен код се разглежда всеки жест и всяко движение. Жестът, позата и движението предшестват звука и словото, изразната форма на танца е много по-първична, по-всеобхватна от тази на речта и на тоновото изкуство.

През течение на вековете върху музикалното и танцово творчество на българите са се напластили влияния на много култури и цивилизации, които са допринесли за пестротата, разнообразието и колорита на българските народни танци, чрез които хората са изразявали своите чувства, възжелания, потребности, семейни и обществени взаимоотношения като проява на външен израз. Можем да характеризираме фолклорния танцов език според функциите, които е изпълнявал в живота на човека. Без значение, че танцът е отразявал различни ритуали и култури, той се е оформял като универсален език, разбираем за всеки, прекрачащ границите между хората, надскачащ политически, социални и културни рамки, обединяващ хората в един ритъм, чувства и преживявания.

Ключови думи: фолклор, език, танц, изкуство

За да разгледаме въпроса за това, какво е фолклорния танцов език, трябва да тръгнем от там, що е фолклор и що е танцов език като понятия разглеждани в науките, които пряко или косвено взаимодействат с тях. Фолклор е понятие, което е събирателно за произведения на материалната и нематериалната култура на един народ, които нямат определен автор и се предават устно, писмено или показно от поколение на поколение. *Самият термин фолклор произлиза от английската дума „folk“ – народ и „lore“ – мъдрост. Този неологизъм е измислен през 1846 г. от Уилям Томс и с него се заменя предходното понятие „popular antiquities“, което е прието във фолклористиката в България да се превежда като „популярни старини“, макар да съответства на българския термин „народни обичаи“.* (1) *Wikipedia*

Терминът фолклор започва да се използва в България през втората половина на XX век. Можем да определим фолклорът като аналог на националните ценности на един народ, фолклора е огледална повърхност на душевността на народа, както и на неговия исторически път.

Още от древността фолклорът неотстъпно и по своеобразен начин съпътства историята. Касае се за фолклора не като извор на историографията, сбор от исторически данни и факти, които могат да бъдат пряко използвани като историческо наследство, а за оценката на народа на големите исторически събития и личности, пречупени през погледа и позицията на обществото, вплетени в неговото нематериално, а духовно развитие. Перспективите на фолклора се крият в неговия национален характер и с отношенията между творец, творба, изпълнител и потребител, докосвайки в най-дълбока същност историческата и социалната функция на фолклора е развитието на обществото.

Съдбата на фолклора в условията на съвременния живот е един от актуалните проблеми у нас. Той вълнува както културната общественост, така и широките народни слоеве в обществото. В нашето съвремие фолклорът се разглежда от някои специалисти най-често като предистория на изкуството. Те смятат, че ред фактори на художествената култура на „първобитния човек“ и колектив са се съхранили в него. Там няма професионална художествена дейност и намеса. Той е колективен или индивидуален творчески акт и чрез него се разкриват художествените търсения и способности на всеки. Други го разглеждат като художествено творчество на трудовите хора на народа, най-вече на селячеството. Тук прозира старата романтична идея за творчество на необразованите. В широк смисъл тази идея е в основата на традиционната етнография, която още от XIX век насам, дели културата на народна и професионална като подминава обстоятелството, че ред явления в същата тази народна култура предполагат съобразно с критериите на самата епоха твърде висок професионализъм.

Според видния български фолклорист Тодор Иванов Живков: „*Фолклорния тип художествена култура разчита най-вече на естествените механизми за онаследяване на социалния опит благодарение, на който наред с всички дейности нужни за разгръщане на същностните сили на индивида и обществото се удовлетворяват и художествени потребности*“.

Дълбоките и посвоему непреходни основания за съществуването и развитието на фолклора, определят неговата роля във формирането на определено единство на културния живот и самоизяви на народа. Дори и в наше време представа за фолклор човек изгражда от най-ранна възраст като израства социално свързан с него, укрепва представите си за фолклора и той се превръща в неизменен негов спътник в труд, отход и забавление. Фолклорът разкрива и утвърждава моралните канони, формира човешката личност. Неговото въздействие надхвърля задачите на изкуството или по-точно изпълнява функциите, които се обуславят от синкретичният характер на художествената култура. Всички фолклорни изкуства носят определено съдържание и информация. Видната изследователка в областта на фолклора Райна Кацарова пише: „*Във фолклора се оглежда многоликия живот на народа, в борбите за съществуване, които той е водил през своя исторически път, неговата веществена и духовна култура, неговия мироглед, разбирания, радости, скърби, мечти и стремежи*“.

За създаването на фолклорна естетическа система, и за чието формиране играят роля както дълбоките предисторически корени, така и културното наследство в нашите земи. Явявайки се като съществена част от общата народна култура, танците носят характерни белези, в които е отразен най-ярко темперамента на народа, който въплътава в танца творческата си надареност. Различната наситеност и неизчерпаемостта на разнообразието от движения и фигури в българския танцов фолклор, музикалният съпровод на различните видове танци, духовитите им названия и мястото, което заемат в живота на народа са свидетелство за богато творчество с високи художествени достойнства. Танцовият фолклор по подобие на другите народни изкуства притежава белези като художественост, анонимност, масовост и подвижност. Всеки народ през своя исторически път създава свои специфични танцови форми, които са характерни за него и го отличават от другите народи.

Тук вече си задаваме въпроса, какво е танцов език и как той е различен за различните народи на базата на техния фолклор. Българския танцов фолклор не е продукт на едно първобитно изкуство. Голямото ритмично богатство, изобилието на танцови форми, сложната танцова техника говори за един много продължителен процес на изграждане. Разнообразието на българския танцов фолклор ни убеждава в здравето музикално чувство на българина и в неговия тънък художествен усет. Не можем да отречем, че през течение на вековете върху музикалното и танцово творчество на българите са се напластили влияния на много култури и цивилизации, които са допринесли за пестротата, разнообразието и колорита на българските народни танци, чрез които хората са изразявали своите чувства, възжелания, потребности, семейни и обществени взаимоотношения като проява на външен израз.

Танцът като цяло представлява особено важен фактор при общуването между хората, а също така е връзка между реалния и нереален свят. Чрез танцът се прави паралел между световите, от една страна връзка с божественото, от друга задгробния живот и предаването на послания и енергия на танцуващите и/или наблюдаващите този акт. Посредством танца човек предава своите мечти, надежди, опасения и страхове върху другите хора и обкръжаващия го свят. Чрез танцовия език може да се демонстрира собствената сила, решимост и сплотеност на индивида като част от голяма обществена структура. Историята на танца извира от най-дълбоките активности на човека. Фолклорния танц е отражение на дейността на човека през целия му живот. Можем да разграничим фолклорния танцов език според функциите, които е изпълнявал в живота на човека:

- ❖ Като отражение на природни картини, които обкръжават човека, свързани с подражателен характер към определени животни и растения, като подчертаваща връзка между човека и природата;
- ❖ Като отражение на чисто човешки чувства и търсения на духа, отразени чрез пластичността на тялото, изразяващи вътрешния мир на човека, пресъздаден чрез движения и ритъм;
- ❖ Като отражение на работния процес в бита на човека, именно механичните действия при изпълнение на определен вид работа са задавали ритъма, преминавайки от трудов процес към други дейности на човешкия живот, трудът е широко застъпен и ярко отразен във фолклорния танцов език, трудовата дейност е пренесена на едно по-високо стъпало свързано с художествените търсения на човека като част от обществото;
- ❖ Танцът като отражение на елементарни физически потребности и възможност за намиране на партньор, заявявайки своите намерения и чувства, погледнато от този аспект човек заявява своите отличаващи го черти и превъзходството си пред другите, изразено чрез своите чисто физически качества, проявени чрез движения и динамика;
- ❖ Танцът като божествен ритуал и връзката между материята и нематерията. Един от първообразите на танцовата лексика е именно ритуалната танцова техника като мост между човека и енергията, която се получава отвън, формиран като уникален признак на обществото и инструмент за контакт в него, а и със света на божественото. Не само сюжети от мита, но и представата за вселената е намирала отражение в

танца. За танца като контакт с висшата сила, говорят дошлите до нас медитативни и религиозни танци, чрез които се достига до състояни е на транс;

❖ Танцът като пластично отражение на бойни действия. Военните ритуални танци протичали с мощни ритмизирани действия, което довеждало до сливането на участниците в танцовите действия и зрителите в единен ритмически импулс, освобождавайки колосално количество енергия, която е необходима за провеждането на бойните действия.

Още от най-древни времена танцът изпълнявал всички тези функции, но бил и нещо повече. Чрез своя специфичен език обединявал хората в общ емоционален строй, предавал разнопланово определена информация, но безусловно значим за всички тези, които се причислявали в живота на колектива. Допълвал ритуалните дейности характерни за тотемната идентификация на една или друга общност, с елементи подчертаващи производствената специфика или обкръжаващия го свят. Без значение, че танца е отразявал характера на различни ритуали и култури, той се е оформил като универсален език, разбираем за всички и всеки, прекриващ границите между хората, надскачащ политически, социални и културни рамки, обединяващ хората в единен ритъм, чувства и преживявания.

От тук следва и другия важен въпрос, по какъв начин танцът е въздействал и продължава да въздейства, върху отделния индивид и върху обществото като цяло. Обективирайки душевността на българина, танца въздейства посредством своя специфичен език, цветовете на облеклото, песните и музиката, които го съпътстват и допринасят за изграждането му, и заема място в социално-културната реалност. Българският фолклорен танц притежава специфичен начин на художествено отражение в рамките на което, посредством ритмопластическа организация в пространството и времето, движението на тялото създава особен тип художествен език. От морфологична гледна точка, включени в основата на хореографската лексика на българската фолклорна танцова система са главно стъпки, подскоци, прескоци, лостове, свивки и клякания. Движенията са насочени предимно в краката, но взимат участие и другите части на човешкото тяло като ръце, рамене и глава, при все че те са по-ограничени в използването си. Въпреки концентрацията на движения в краката, цялото тяло участва в изграждането и пресъздаването на танца. Движейки се в пространството, всички части на корпуса въздействат върху сетивата на танцуващия и реципрочно, върху зрителя. Елементите на танцовия език: движения, пози, жестове и др. съчетани в танцуващи комбинации, отразяват чувствата, преживяванията и емоционалното състояние на танцуващият. Движенията, стъпките, подскоците и прескоците на многобройните и разнообразните български хора и танци, съчетани с неподправената и оригинална метроритмика, представляват една богата и пълна даденост, която чрез художественото претворяване получава своето естествено и органично развитие. П посредством комбинирането на стъпки, движения и пози на стилизация или създаване на нови такива в съответния стил и характер, майсторите-изпълнители доразвиват значително танцовата лексика и допринасят за обогатяването ѝ.

Паралелно с развитието на танцовите движения, се развива и външната форма на традиционния народен танц. Характерни за българския танцов фолклор са хората – големи и масови, развиващи се в отворен или затворен кръг или водените във верига, изписвайки чрез движението си различни фигури. По-рядко се срещат хора изпълнявани само от определени изпълнители в права редица т. нар. „леси“, танцувани под команда, които със своята сложност и вариационност излизат от представата за масовост. Те стават „елитарни“ по смисъла на това, че в тях взимат участие само изявените и доказали се играчи. Въпреки че обикновено доминиращ е масовият характер на танците, се срещат и „игри по самце“, „по двойки“ или в малки групи, които по нищо не отстъпват на високото художествено развитие на танцовия фолклор и лексика. Креативността и големия естетически усет на българина, допринасят за изключително красивите и въздействащи „игри по самце“ с цел надиграване и показване на майсторство, при изпълняването им.

В основата на формообразуването на фолклорния танц, стои методът на композиционно разделяне на танца и достигане до дефинирането на азбуката на жестовете и обратно – синтеза им, при който от основния елемент се достига до танца. Като изразно средство за комуникация със свой специфичен код, се разглежда всеки жест и всяко движение, както отбелязва проф. Анна Илиева, *„Жестът в българския танц не се развива като език с точни фиксирани значения, а е по-скоро елемент на таен език, чието значение изисква специално разшифроване. В българския народен танц жестът или по-точно движенията са символи със собствена естетическа ценност“*.

Основен ключ в разшифроването на танцовия език са представите и вярванията на фолклорния човек, обобщени в картината на света. Езикът на жеста и танца, по подобие на речта, може да бъде разчленен на своите най-прости съставки. Най-елементарните движения могат да бъдат разложени на още по-малки части и всяко движение да се разглежда като една непрекъсната поредица от редуващи се, едно след друго

положения на тялото. И обратно, всяко положение или поза на тялото може да се дефинира като един безкрайно малък момент от движението.

Проф. Джуджев дефинира структурирането на танца по следният начин: „*Позите се съчетават в жестове; жестовете в стъпки или танцови мотиви; мотивите в танцови фигури; фигурите в танцови предложения или фрази; предложенията в танцови периоди*“.

Жестът, позата и движението предшестват звука и словото, изразната форма на танца е много по-първична, по-всеобхватна от тази на речта и на тоновото изкуство. Дадена танцова символна система е уникална за всеки един народ и доказателство за културната му самобитност

ЛИТЕРАТУРА

Арnaudов, М. (1969). Очерци по българския фолклор, т. 2. Второ изд., София, България

Вакарелски, Х. (1977). Етнография на България, София, България

Джуджев, С. (1945). Българска народна хореография, изд. на МНП, София, България

Живков, Т. Иванов., <http://liternet.bg>, 25.03.2020, Българските обреди

Илиева, А. (1971). Българският танцов фолклор и неговото сценично претворяване, сп. „Художествена самодейност, бр. 11, 12,

Илиева- Щърбанова, А. (1965). За самобитност на танцовия фолклор, сп. Художествена самодейност, Копривщица, България

Илиева, А. (2007). Теория и анализ на фолклорния танц, ИА Проф. Марин Дринов., София, България

Краев, Г. (2007). Пъзелът фолклор - насам & натам, София, България

Краев, Г. (2003). Маска и було. Българските маскарadni игри, Издателство Изток – Запад., София, България
Петров, К. (2012). Значението на фолклора и формите за работа с него, при възпитанието на децата, Дискусионна кръгла маса, Севлиево, България

Петров, К. (2012). Фолклор и общество – доклад, София, България

Рябова, Е.Л., & Терновая Л.О. (2016). Универсалны язык человечества: коммуникативные коды народного танца, Культура казачества и национальный язык №24,